

Література

1. Аналітична записка підготовлена соціально-економічним департаментом апарату ФПУ за участю науковців 2011 [Електронний ресурс] /Режим доступу: [http:// www.fnprk.org.ua](http://www.fnprk.org.ua)
2. Державний сайт служби статистики. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс] /Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
4. Національна доповідь про розвиток людини 2011 [Електронний ресурс] /Режим доступу: <http://www.undp.org.ua>
5. Омелянович Л.О. Сучасний фінансовий стан українського суспільства/ Л.О. Омелянович // Торгівля і ринок України. — 2009. — №29. — С. 40-41.

Дутчак О.І.

ТУРИЗМ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ВІДСТАЛИХ І ДЕПРЕСИВНИХ РАЙОНІВ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Поява відсталих і депресивних районів можна пояснити багатьма причинами. Одні з таких районів знаходяться в бідних країнах, що розвиваються і характеризуються бідністю і соціальних проблемами місцевого населення. Інші виявляються під впливом структурної перебудови економіки щодо розвинутих країн, коли галузь спеціалізації району починає випробовувати криза внаслідок появи більш прогресивних галузей.

Аналіз досліджень та публікацій. Не дивлячись на беззаперечну актуальність, окреслена проблема не знайшла належного висвітлення на сторінках спеціальних наукових праць. Окремі її аспекти було розглянуто окремими авторами [1-2;4-6] у контексті широкого кола проблем розвитку міжнародного туризму. Можна констатувати відсутність спеціальних наукових розвідок з даної проблеми.

Основні результати дослідження. Вирівнювання рівнів регіонального розвитку та стимулювання розвитку відсталих і депресивних районів є невід'ємним елементом соціально-економічної політики цивілізованих країн. Так, однією зі статей витрат спільного бюджету країн ЄС є витрати на вирівнювання рівнів регіонального розвитку. У 1975 р. був створений Європейський фонд регіонального розвитку для фінансування програм по вирівнюванню рівня економічного розвитку різних регіонів Співтовариства. До числа таких економічно відсталих (за мірками ЄС) країн і регіонів належать Греція, південь Італії, Португалія, Іспанія, Ірландська республіка і Північна Ірландія [2, с. 213].

Щоб виключити довільний підхід при розподілі фінансових коштів, в ЄС розроблена система індикаторів для виділення відсталих регіонів – показники

рівня безробіття, доходу на душу населення, питомої ваги продукції сільського господарства і депресивних галузей промисловості у структурі ВВП [2, 214].

Європейський фонд регіонального розвитку надає фінансову допомогу проблемним регіонам у будівництві нових промислових об'єктів, створенні нових робочих місць. В останні роки в структурній політиці Співтовариства переважає селективний підхід, спрямований на стимулювання діяльності конкретних компаній. Суть даного підходу полягає в тому, що тільки приватний бізнес може ефективно вирішити питання підйому депресивних регіонів, причому не шляхом будівництва великих індустріальних підприємств, а головним чином за рахунок малих і середніх підприємств.

Крім Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР) вирішенню регіональних проблем мають сприяти і інші соціальні інститути – Європейський соціальний фонд (ЄСФ), Європейська фонд орієнтації і гарантії сільського господарства (ЕФОГА), Фонд сприяння рибальству. Слід зазначити, що в останні десятиліття в європейській регіональній політиці безумовно присутня туристична складова. Для підтримки туристичної індустрії можуть застосовуватися такі фінансові інструменти, як дотації з європейських фондів, позики Європейського інвестиційного банку [6].

У ЄС реалізується так звана Інтегрована програма по Середземномор'ю, у рамках якої допомогою в будівництві і реконструкції туристичної інфраструктури скористалися туристичноорієнтовані регіони Південної Італії, Південної Франції та Греції. Однак фінансовий внесок ЄСФ і ЕФОГА в загальну допомогу структурних фондів, що спрямовуються на потреби туризму, поки незначний – відповідно 5% і 9% в загальному обсязі допомоги. Частка ЄФРР становить 80% загального обсягу допомоги туристським регіонам [2, 214].

Європейський інвестиційний банк був створений для підтримки кредитами і позиками інвестиційних намірів структурно слабких регіонів. Допомога такого роду спрямовувалася в туристичні регіони і використовувалася головним чином малими і середніми готелями. Відомо, що допомога банку сприяла зростанню туристичної привабливості всієї мережі історичних міст Європи. Вона направляється на створення тематичних парків, підвищення якості води, зменшення відходів, захист узбережжя, лісових масивів. Все це сприяло зростанню туристичної привабливості окремих місцевостей. Крім розглянутих вище фінансових інструментів в ЄС для стимулювання розвитку туризму реалізуються так звані ініціативи, які називаються програмами дій. Ряд програм поєднує вирішення регіональних проблем з розвитком туристичної діяльності. Наприклад, «RESIDER» – програма підтримки старопромислових регіонів, у яких домінує гірничодобувна і металургійна промисловість і які охоплені структурним безробіттям. Аналогічно реалізуються програми підтримки співпраці прикордонних регіонів «INTERREG»; поліпшення стану навколишнього середовища насамперед у туристичних регіонах «ENVIREG» та ін [2].

Таким чином, у країнах Європейського Співтовариства туризм розглядається як важлива альтернатива економічного зростання відсталих і депресивних районів та підтримується на загальнонаціональному рівні.

У країнах, що розвиваються також усвідомлюють переваги, пов'язані з розвитком туризму, зокрема для відсталих районів. Однак найчастіше тут відсутня скоординована регіональна політика, в тому числі і в галузі туризму. Тому надходження від розвитку туристичної діяльності використовують в основному органи місцевого самоврядування у вигляді платежів та стягнень на вирішення локальних проблем. Так, наприклад, в окрузі Хумма (Непал) з кожного туриста стягується по 2 долари на догляд за гірськими стежками, а також обговорюється питання про введення плати за відвідування кожного села замість існуючої плати за перетин кордону округу [1].

Цікавий досвід використання в екзотичних країнах тварин в якості фото- та туристичних моделей. Так, в національному парку Амбоселі (Африка) один лев, позуючи туристам, приносить в рік 27 тис. Дол. США, а стадо слонів – 610 000 дол. Ці показники не тільки значно вище вартості шкури лева або бивнів слонів, але і економічно виправдовують витрати на охорону і відновлення популяцій цих тварин.

Як уже зазначалося, туризм використовується і для розвитку пустельних територій. Цікавий у цьому плані досвід організації турів по Сахарі (Алжир) та пустелі Гобі (Монголія). Окремі міста екстремальних районів розростаються і розвиваються за рахунок туризму. Так, наприклад, в Аргентині в провінції Санта Крус. У 300 км від столиці Санта Крус знаходиться місто Ель Калафанте – відправная точка національного заповідника Лос Глясіарес, в якому знаходиться льодовик Періто Морено. З року в рік місто росте, щоб приймати наплив туристів, які приїжджають в ці далекі землі з єдиною метою познайомитися з крижаними велетнями [6].

У Росії використання потенціалу туризму як чинника розвитку окремих районів відбувається в рамках прийняття цільових комплексних програм. У територіальній структурі господарства країни можна знайти багато таких місць, для яких туристична діяльність слугуватиме додатковим поштовхом до розвитку. Так, при плануванні вузькоспеціалізованих міст часто не враховуються потреби і право населення на відпочинок. Часто такі міста, особливо в східних районах Російської Федерації, виникають серед дикої природи. Організація паркової зони в них за рахунок краси дикої природи могла б послужити додатковим умовою для їх розвитку.

Однак тут необхідно відзначити одну особливість – це недостатню сприйнятливості до інновацій. Далеко не всі міста і території в Росії мають відповідний рівень ділової культури та сприйнятливості до нововведень. Передові тенденції в основному активно сприймаються у великих містах і обласних центрах. Разом з тим, в Росії багато міст з чіткими ознаками загальної депресії [2, 217].

Висновки. Стимулювання розвитку відсталих і депресивних районів шляхом активізації розвитку туризму виступає невід'ємним елементом соціально-економічної політики цивілізованих країн. Для подолання окреслених проблем створюються різних рівнів організації, а також здійснюються окремі дієві заходи індивідуально-ініціативними групами. Основними перешкодами на шляху розвитку туризму як засобу подолання депресивності окремих територій ви-

ступає відсутність належного фінансування та ментальна несприйнятливість новацій.

Література

1. Божидарнік Т.В. Міжнародний туризм: навч. посіб. / Т.В. Божидарнік, Н.В.Божидарнік, Л.В. Савош [та ін.]. – К.: Цн. учбової літератури, 2012. – 312 с.
2. Воскресенский В.Ю. Международный туризм: учеб. пособие для студентов вузов / В.Ю. Воскресенский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 255с.
3. Глобальный этический кодекс туризма // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.scross.ru/guide/law/etika/>
4. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661с.
5. Храбовченко В.В. Экологический туризм / В.В. Храбовченко. – М., 2003. – 164 с.
6. Щепанський Е.В. Світовий досвід організації туристично-рекреаційної діяльності / Е.В. Щепанський // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і права. Серія «Регіональне управління». — 2010. —№ 1. — С. 153-160.

Колмакова О.М., Смацило В.В.

ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ В АСПЕКТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Питання забезпечення безпечного образу життя, ведення бізнесу, існування постає актуально як перед кожним окремим жителем планети, так і перед будь-якими угрупованнями як формального так і неформального характеру. Знайшло це питання відображення й в українському законодавстві в Законі України «Про основи національної безпеки» [3], де надано визначення національної безпеки держави, під якою розуміють захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах «...міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, ... соціальної політики та пенсійного забезпечення, ...та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам».

При цьому виділяють такі основні загрози: неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення; криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечно по-